

Людмила Березовська
канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Наталія Мартинюк
магістрантка I курсу спеціальності «Соціальна робота»
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСОБИСТІСНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ЯКОСТІ ПРАЦІВНИКА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Реформування закладів вищої освіти передбачає пошук інноваційних підходів щодо організації навчально-виховного процесу, розроблення нових стандартів підготовки майбутніх фахівців. У концепції розвитку освіти України на 2015-2025 роки зазначено, що одним із провідних завдань закладів освіти є виховання людини в дусі толерантності [4]. Відтак, пріоритетним для держави стає виховання компетентної, ініціативної, творчої особистості, здатної налагоджувати взаємодію на засадах взаєморозуміння та взаємоповаги.

Вивчення проблеми толерантності в педагогічній, психологічній, соціологічній та інших науках досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: І. Артамонова, О. Асмолов, В. Золотухіна, Г. Корнетова, С. Милоголовкіна, Г. Моськіна, О. Петрик, Л. Скворцова, Н. Стасюк, П. Степанов, Ю. Тодорцева.

Основоположники педагогіки толерантності О. Асмолов, Б. Гершунський, Ю. Іщенко, О. Клепцова, В. Тишков, П. Степанов дослідили психолого-педагогічні умови виховання толерантності в підлітків та молоді, розробили основні методи й засоби, що сприяють підвищенню ефективності педагогічної роботи зі створення умов для формування толерантної особистості. Вчені зазначили, що толерантність є основою поваги до прав іншої людини і має багато спільного з терпимістю, компромісом, діалогом.

Мета статті – узагальнити змістову характеристику поняття толерантності як особистісної та професійної якості працівника соціальної сфери.

Поняття «толерантність» стало відомим у наш час завдяки зусиллям ЮНЕСКО в галузі нормалізації міжнародних стосунків [3]. Незважаючи на те, що цей термін раніше був найбільш уживаним у медицині, сьогодні його використовують у багатьох сферах нашого життя: політичній, соціальній, релігійній, економічній, педагогічній.

Для визначення і характеристики поняття «толерантність» звернемося насамперед до словникових джерел, які пояснюють його як «терпимість до чужих думок і вірувань» [2, с. 332]; «повага та визнання рівності; відмова від домінування й насильства; визнання багатомірності й різноманітності людської культури, норм, вірувань і відмова від зведення цієї різноманітності до будь-якої однієї точки зору» [3]; «терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, думок, ідей, вірувань; до несприятливих емоційних факторів; відсутність або ослаблення реагування на несприятливий фактор у результаті

зниження чутливості до його впливу» [9, с. 370]; «відсутність або послаблена реакція на певний негативний фактор у результаті зниження чутливості до його дії; проявляється в підвищенні порогу емоційного реагування на загрозливу ситуацію, а зовні – у витримці, саморегуляції, здатності довго витримувати негативну дію без зниження адаптивних можливостей» [5, с. 287]; «різновид взаємовідносин між різними сторонами, індивідами, соціальними групами, державами, політичними партіями, за якими сторони виявляють сприйняття і терпіння щодо різниці в поглядах, уявленнях, позиціях та діях» [7, с. 352].

О. Волошина розглядає толерантність як моральну якість особистості, що характеризує терпиме ставлення, повагу, сприйняття та розуміння інших людей, незалежно від їхньої етнічної, національної або культурної приналежності; інших поглядів, характерів, звичок; різних культурних груп чи їхніх представників, різноманітних форм самовираження та самовиявлення людської особистості [1, с. 75].

О. Матієнко, вважає, що толерантність – важлива моральна якість особистості, завдяки якій спілкування між людьми стає виваженим, що, у свою чергу, сприяє знаходженню істини навіть у конфліктній ситуації; це якість, яка проявляється насамперед у повазі до почуттів, звичаїв, вірувань, політичних уподобань та інтересів інших людей [5, с. 26].

Таким чином, «толерантність» означає здатність та вміння терпіти, погоджуватися з чужою точкою зору, бути поблажливим до вчинків інших людей та з розумінням ставитися до їхніх помилок.

О. Шапіро виокремлює такі типи прояву толерантності: природна толерантність як безумовне прийняття іншої людини, ставлення до неї як до самодостатньої особистості; моральна толерантність, пов'язана з внутрішнім «Я» особистості, що включає деструктивні механізми психологічного захисту й виражається в таких конструктах, як «терпіння», «терпимість»; моральна толерантність, що пов'язана із внутрішнім «Я» людини і базується на позитивному та ціннісному прийнятті оточуючих і себе як рівноправних суб'єктів взаємодії [10, с. 23]. Саме останній рівень (тип) толерантності, на думку А. Орлова, є толерантністю «справжньою, зрілою, заснованою на повному усвідомленні та прийнятті людиною реальності» [6, с. 80-96].

Таким чином, науковцями толерантність розглядається в різних площинах: як принцип людських взаємовідносин, як соціальна цінність і як особистісна якість. Толерантність як професійно важлива якість фахівця соціальної сфери характеризується здатністю сприймати без агресії інші судження, інший спосіб життя, характер поведінки, зовнішність і будь-які інші особливості суб'єктів шляхом встановлення з ними відносин довіри, співпраці, компромісу, товариськості, емпатії та психологічного комфорту.

З метою з'ясування рівня сформованості толерантної поведінки в міжособистісних взаєминах студентів нами було проведене дослідження, у якому взяли участь 57 студентів 1–4-х курсів спеціальності 231 «Соціальна робота». Дослідження проводилося на базі Педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Рівень сформованості толерантної поведінки в міжособистісних взаєминах студентів ми діагностували за допомогою таких методик: «Мозкова атака» на виявлення рівня усвідомлення студентами поняття толерантності як

гуманістичної загальнолюдської цінності, її сутності, проявів, характеристик толерантної особистості, спрямованості на прихильне ставлення до людей як принцип поведінки; розробленого нами запитальника на виявлення толерантного ставлення до різних об'єктів міжособистісної взаємодії.

У ході дослідження з'ясовано, що для 48,9 % студентів характерний стиль суперництва як провідний у міжособистісній взаємодії. Студенти даної категорії виявились нездатними до конструктивної толерантної взаємодії. Вони воліють вирішувати суперечності самостійно та не зацікавлені в співпраці з іншими. Ми пояснюємо це розвинутим юнацьким максималізмом, прагненням виглядати досконалим та завжди займати позиції лідерства та домінування. Відрадно те, що 37,3 % студентів виявили схильність до співпраці у процесі спілкування; 13,8 % респондентів продемонстрували низький рівень зорієнтованості на співпрацю в процесі взаємодії з іншими.

Результати експериментального дослідження засвідчили домінування показників середнього та низького рівнів сформованості толерантності у студентів, що зумовлює потребу пошуку ефективних шляхів покращення навчально-виховної роботи, оскільки формування толерантності у майбутнього фахівця соціальної сфери – основа його професійної діяльності.

Література

1. Волошина О. В. Педагогічні умови виховання толерантності у підлітків старшого віку в позакласній роботі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Вінниця, 2007. 197 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376с.
3. Декларація принципів толерантності / [Проголошена та підписана 16 листопада 1995 р.]. Париж : ООН, 1996. 16 с.
4. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/435/43501/project_30102014.doc].
5. Матієнко О. С. Виховання толерантності у старшокласників середніх загальноосвітніх ліцеїв Франції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2006. 208 с.
6. Орлов А. Б., Шапиро А. З. Психология толерантности: проблемы и перспективы. *Вопросы психологии*. 2006. № 3. С. 80–96.
7. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. Київ: Генеза, 1997. 400 с.
8. Психология. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. -е изд., испр. и доп. Москва : Политиздат, 1990. 494 с.
9. Социологический энциклопедический словарь: на русском, английском, немецком, французском и чешском языках / редактор-координатор академик В. Осипов. Москва : Изд-во НОРМА, 2000. 488 с.
10. Shapiro A. The Theme of the Family in Contemporary Society and Positive Family Psychology. *Family Therapy Around the World. A Festschrift for Florence Kaslow*. Haworth Press, 2004. 99 p.